

Nr 134

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, m. m.; given Stockholms slott den 11 oktober 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för denna dag samt Kungl. Maj:ts och kyrkomötets däri angivna skrivelser, enligt 87 § 2 mom. regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,
- 2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

BERTIL

Olof Palme

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen framläggs förslag till en lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten. Lagförslaget öppnar möjlighet att under åren 1969—1975 anordna liturgisk försöksverksamhet där avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen får prövas. Försöksverksamhet får bedrivas i högst tio församlingar i varje stift. Frågor om försöksverksamhet skall enligt förslaget prövas av domkapitlet. Försöksverksamhet skall få anordnas endast om kyrkorådet i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande skall avgöras efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

Vidare framläggs ett förslag till lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad. Förslaget innebär viss ändring av handläggningen av kyrkobyggnadsärenden.

1968 års kyrkomöte har för sin del godkänt lagförslagen.

1) Förslag

till

Lag**om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Utän hinder av 2 kap. 14 § kyrkolagen får under åren 1969—1975 allmän gudstjänst försöksvis hållas enligt ordning som avviker från den som föreskrives i kyrkohandboken.

2 §.

Försöksverksamhet får samtidigt bedrivas i högst tio församlingar i varje stift.

3 §.

Fråga om försöksverksamhet prövas av domkapitlet.

Försöksverksamhet får anordnas endast om kyrkorådet i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

4 §.

Försöksverksamhet bedrives under domkapitlets ledning och tillsyn.

2) Förslag

till

Lag**med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad**

Härigenom förordnas som följer.

Utän hinder av 27 kap. 1 § kyrkolagen får fråga om godkännande av förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad prövas av myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Nr 2

Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, m. m.; given Stockholms slott den 28 juni 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, enligt 87 § 2 mom. regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner härvid fogade förslag till

- 1) *lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,*
- 2) *lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.*

GUSTAF ADOLF

Olof Palme

1) Förslag

till

Lag**om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten**

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Utan hinder av 2 kap. 14 § kyrkolagen får under åren 1969—1975 allmän gudstjänst försöksvis hållas enligt ordning som avviker från den som föreskrives i kyrkohandboken.

2 §.

Försöksverksamhet får samtidigt bedrivas i högst tio församlingar i varje stift.

3 §.

Fråga om försöksverksamhet prövas av domkapitlet.

Försöksverksamhet får anordnas endast om kyrkorådet i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

4 §.

Försöksverksamhet bedrives under domkapitlets ledning och tillsyn.

2) Förslag

till

Lag**med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad**

Häri genom förordnas som följer.

Utan hinder av 27 kap. 1 § kyrkolagen får fråga om godkännande av förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad prövas av myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 26 april 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, HOLM-QVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *viss försöksverksamhet på gudstjänstlivets område, m. m.*, och anför.

Inledning

I 2 kap. 14 § 1686 års kyrkolag föreskrivs att avvikelser från den i kyrkolagen eller kyrkohandboken föreskrivna ordningen för gudstjänstens förrättande inte får förekomma.

1963 års kyrkomöte har anhållit att kyrkolagen ändras så att det blir möjligt att i begränsad omfattning pröva avvikelser från den gudstjänstordning som föreskrivs i kyrkohandboken (kskr 3). En sådan försöksverksamhet skulle enligt kyrkomötets mening ge värdefulla praktiska erfarenheter till ledning för en förnyelse av kyrkohandbokens liturgiska föreskrifter.

Vidare har ärkebiskopen i skrivelse den 21 april 1967 efter samråd med övriga biskopar anhållit att ett förslag till lag om försöksverksamhet på gudstjänstlivets område utarbetas och läggs fram för 1968 års kyrkomöte.

Med anledning härav har inom departementet upprättats en promemoria med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten (Stencil E 1967: 13).

Över promemorian har yttranden avgetts av ärkebiskopen, efter samråd med övriga biskopar, samtliga domkapitel och 1958 års utredning kyrka-stat.

Även en annan fråga som förutsätter ändring i kyrkolagen bör behandlas i detta sammanhang. Departementsutredningen, som tillsattes år 1963 (direktiv se 1964 års riksdagsberättelse s. 71), har med skrivelse den 7 mars 1966 överlämnat en promemoria (nr 57) angående godkännande av förslag till uppförande av kyrkobyggnad, m. m. I promemorian föreslås att beslutanderätten i ärenden

om godkännande av förslag till uppförande av kyrkobyggnad flyttas från Kungl. Maj:t till byggnadsstyrelsen. Delegering enligt departementsutredningens förslag förutsätter ändring av 27 kap. 1 § kyrkolagen, där det föreskrivs skyldighet för den som vill bygga kyrka eller kapell att ge detta tillkänna för Kungl. Maj:t.

Efter remiss har yttranden över departementsutredningens promemoria avgetts av kammarkollegiet, byggnadsstyrelsen, riksantikvarieämbetet och samtliga domkapitel.

Försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten

Gällande bestämmelser m. m.

Inom svenska kyrkan förekommer gudstjänster av olika slag. Två huvudgrupper av intresse i detta sammanhang kan urskiljas. Den ena huvudgruppen omfattar den allmänna gudstjänsten. Den har genom föreskrifter i lag påbjudits till firande i församlingarna, och den liturgiska ordningen vid olika former av den allmänna gudstjänsten är noggrant reglerad. Den andra huvudgruppen utgörs av de frivilligt anordnade gudstjänsterna. Dessa är inte reglerade i lag och för dem saknas liturgiska föreskrifter.

I 2 kap. kyrkolagen (»Om predikan och gudstjänstens ordentliga förrättande») återfinns mer eller mindre utförliga bestämmelser om den allmänna gudstjänsten. 3—8 §§ innehåller föreskrifter om vilka olika slags gudstjänster som skall hållas. Dessa är i städerna ottesång, högpredikan och aftonsång på söndagar och helgdagar samt onsdags- och fredagspredikningar. I »de stora städer» skall övriga dagar hållas morgon- och aftonbön. På landet skall enligt 4—7 §§ varje helgdag hållas högpredikan samt jul-, påsk- och pingstdagen ottesång. Dessutom skall en söckendag i veckan, fredag eller i vissa landsändar lördag, hållas veckopredikning. Emellertid har dessa bestämmelser väsentligen jämkats genom senare lagar som har antagits i den ordning som stadgas för kyrkolag. Av dessa kan nämnas vissa lagar genom vilka domkapitel har medgetts rätt att förordna om andra gudstjänster än de som föreskrivs i kyrkolagen och om inställande av gudstjänst. Så t. ex. kan domkapitel förordna, att morgon- och aftonböner får utbytas mot andra offentliga andaktsstunder, lag den 14 oktober 1898 (nr 90) innefattande ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen, att för två eller flera församlingar får förrättas gemensam högmässa i en av dem och att i församling på landet ottesångs- eller aftonsångsgudstjänst får inställas, lag den 18 mars 1910 (nr 29 s. 2) innefattande ändring i 2 kap. 3, 4 och 8 §§ kyrkolagen, att ottesångs- och aftonsångsgudstjänster får utbytas mot andra offentliga andaktsstunder eller inställas, lag den 25 april 1919 (nr 187) innefattande ändring i 2 kap. 3 § kyrkolagen, samt att högmässogudstjänst i viss omfattning får anordnas som barn gudstjänst, lag den 20 mars 1942 (nr 118) om anordnande av högmässogudstjänst såsom barn gudstjänst.

I 2 kap. kyrkolagen finns även föreskrifter av rent liturgisk art. De aktuella och uttömmande reglerna för ritualen vid skilda former av den allmänna gudstjänsten återfinns dock i kyrkohandboken. Den utfärdades första gången år 1614. Den nu gällande har stadfästs genom kungörelsen den 16 oktober 1942 (nr 816).

I 2 kap. 14 § kyrkolagen föreskrivs.

Såframt uti sättet till att förrätta gudstjänsten, antingen uti bönerna, texterna och sången eller ock själva tiden, på vilken predikan bör hållas, catechismus förklaras och folket däruti förhöras, något av en eller annans godtycke finnes vara för detta infört, som intet kommer överens med denna, så ock den uti handboken föreskrivna ordning, det skola biskoparna vid visitationer och kyrkoherdarna var å sin ort avskaffa samt allmogen behörigen undervisa om den nyttan, som en likformighet i gudstjänstens övning med sig haver; brukande härvid varsamhet och lämpa, så att ingen må däröver förargas.

1958 års utredning kyrka-stat uttalar i betänkandet »Kyrklig organisation och förvaltning» (SOU 1967: 45 s. 354), att stadgandet i 2 kap. 14 § kyrkolagen förbjuder varje avvikelse från den i kyrkolagen eller kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen med hänvisning till »den nyttan, som en likformighet i gudstjänstens övning med sig haver» och att därav följer att t. ex. en försöksverksamhet på gudstjänstlivets område kan äga rum endast vid sådana gudstjänster som inte i kyrkohandboken har fått sin fasta utformning och påbjudits till firande i församlingarna.

I Brilioth, Svensk Kyrkokunskap, 2 uppl. 1946, sägs att bundenheten vid de liturgiska formulären i Sverige har iakttagits strängare än i de flesta, om inte alla andra evangeliska kyrkor, men att de fastställda ritualerna inte numera kan anses tillämpliga på gudstjänster som anordnas vid sidan av dem som föreskrivs i kyrkolagen.

I lagstiftningsfrågor inom det kyrkliga området råder ibland osäkerhet i fråga om *val av lagstiftningsform*. Lagstiftningen innefattar författningar av olika konstitutionell natur. När det gäller lagstiftning rörande kyrkans gudstjänster är frågan den om lagstiftningen skall ske i den för kyrkolag stadgade ordningen enligt 87 § 2 mom. regeringsformen (RF) eller i administrativ ordning enligt 89 § RF (kyrkostadgar).

1951 års kyrkomöteskommitté säger i betänkandet »Kyrkomötets grundläggande befogenheter m. m.» (SOU 1955: 47 s. 113) i fråga om kyrkolagsbegreppet i 87 § 2 mom. RF att detta i praxis vid flera tillfällen tolkats som ett visst innehållsbestämt lagbegrepp, kyrkolag i materiell mening. Kommittén påpekar emellertid att även 1686 års kyrkolag har kommit att få stor betydelse för kyrkolagsområdets bestämmande. Likartade ämnen har behandlats än som kyrkolag, än i annan ordning beroende på om de har funnits upptagna i kyrkolagen eller inte. Särskilt för gränsdragningen mellan kyrkolag och kyrkostadgar synes ofta ha varit avgörande, om det särskilda ämnet har varit reglerat i kyrkolagen. Men otvivelaktigt kan man enligt kommittén vid tolkningen av begreppet allmän kyrkolag i 87 § 2 mom. RF inte bara hänvisa till kyrkolagen och författningar som

har trätt i dess ställe utan man får i sista hand försöka att efter varje ämnes innehåll avgöra, om ämnet är av kyrkolags natur. Äsikten att 87 § 2 mom. RF avser allmän kyrkolag i materiell mening och inte endast ett till kyrkolagen knutet, mera formellt lagbegrepp omfattas enligt kommittén även av flertalet bland dem som har sysslat med denna fråga. När det gäller att skilja mellan kyrkolag och kyrkostadgar bör gränsen enligt kommittén kunna dras uteslutande efter det särskilda ämnets vikt för kyrkan. Vidare uttalar kommittén att den allmänna avfattningen av 87 § 2 mom. RF innebär, att kyrkolagsbegreppet för sitt närmare innehåll i särskilt hög grad är beroende av hur det har utformats i konstitutionell praxis. Det måste nämligen vara en uppgift för i första hand Kungl. Maj:t, riksdag och kyrkomöte att bedöma vilka frågor som bör regleras i den för kyrkolag föreskrivna ordningen. Kommittén redogör för praxis vid lagstiftning angående kyrkans gudstjänstliv och konstaterar bl. a. att de lagar genom vilka domkapitel har medgettts rätt att bestämma om avvikelser i olika hänseenden från den i kyrkolagen föreskrivna gudstjänstordningen har tillkommit enligt 87 § 2 mom. RF. Kommittén uttalar att det tillhör kyrkolag i RF:s mening att ge de allmänna bestämmelserna för gudstjänstfirandet, att fastställa de för de olika gudstjänsterna utmärkande dragen och att ge en huvudregel rörande tid och plats för gudstjänstens firande. Den närmare regleringen av dessa frågor bör däremot ske i kyrkostadgar och kyrkohandbok. Kommittén anser att den fördelning mellan kyrkolag och administrativ reglering som i praxis på detta område har genomförts är väl avvägd.

Kyrkomötets framställning m. m.

I *motion nr 5 vid 1963 års kyrkomöte* hemställdes, att kyrkomötet skulle anhålla hos Kungl. Maj:t om bemyndigande för domkapiteln att utse församlingar, där avvikelser från gällande ritual i den allmänna gudstjänsten skulle få prövas. Det föreslogs ankomma på domkapitel att bestämma även vilka avvikelser som kunde komma i fråga.

Kyrkomötets beredningsutskott påpekar i betänkande (nr 1) i anledning av motionen att försöksverksamhet på gudstjänstlivets område kan äga rum endast vid sådana gudstjänster som inte har fått sin fasta utformning i kyrkohandboken och påbudits till firande i församlingarna. Vid sidan av de ordinarie gudstjänsterna kan en församling sålunda fira helgmålsbön, kort gudstjänst på vardagarna, familjegudstjänst etc., där andra former än de som föreskrivs i kyrkohandboken kan komma till användning. Vid dessa gudstjänster kan viss försöksverksamhet äga rum i fråga om psalmer, koraler, mäss- och kyrkohandbok. Den allmänna gudstjänsten däremot skall firas enligt kyrkohandboken och psalmsång skall ske enligt psalmbok och koralbok. Inga avvikelser är här tillåtna eller möjliga.

Utskottet uttalar sig härefter om behovet av en försöksverksamhet och om formerna för denna. Utskottet anser i likhet med motionärerna att viss försöksverksamhet är önskvärd också i fråga om högmässa och aftonsång och att denna

i begränsad utsträckning bör få äga rum i den vanliga gudstjänstfirande församlingen. Men betryggande insyn måste finnas från kyrkliga myndigheters sida. En lämplig och gångbar väg är att ge domkapitlet möjlighet att utse sådana församlingar där av domkapitlet medgivna avvikelser får göras från gällande ritual i den allmänna gudstjänsten. Domkapitlet blir därmed den avgörande myndigheten både då det gäller att utse lämpliga församlingar och då det gäller att avgöra vilka avvikelser som skall få prövas. På så sätt uppnås trygghet mot liturgiskt självsvald samtidigt som det blir möjligt att pröva handboksförändringar i församlingar som lämpar sig för detta. Innan en församling får tillstånd att pröva viss bestämd avvikelse från handboken i den allmänna gudstjänsten bör kyrkorådet, pastor och kyrkomusiker ha fått tillfälle att yttra sig. Mot kyrkorådets avstyrkande och mot pastors och kyrkomusikers mening bör avvikelse inte få ske. Förslag till avvikelse från handboken bör kunna komma såväl från enskilda församlingar som från präster och kyrkomusiker. Rapport över försöksverksamheten bör efter viss angiven tid överlämnas till domkapitlet från pastor, kyrkomusiker och kyrkoråd. Domkapitlet får därigenom möjlighet att bedöma inte bara hur präst och kyrkomusiker har uppfattat den gjorda avvikelsen utan även hur den har mottagits av församlingen. Tillstånd till avvikelse från handboken bör inte kunna ges till mer än tio församlingar i varje stift.

Under återopande av vad sålunda anförts föreslog utskottet kyrkomötet att hos Kungl. Maj:t anhålla om »bemyndigande för domkapitlet att vardera utse högst tio församlingar, där för prövande av annan ordning av domkapitlet medgivna avvikelser från gällande ritual i den allmänna gudstjänsten får göras».

Vid kyrkomötets behandling av utskottets utlåtande gjordes gällande att den föreslagna försöksverksamheten skulle komma att strida mot bestämmelsen i 2 kap. 14 § kyrkolagen om skyldighet för biskop och domkapitel att vaka över den liturgiska likformigheten och det yrkades att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändringen att orden »bemyndigande för domkapitlet» ersattes med orden »sådan ändring i kyrkolagen, att domkapitlet bemyndigas». Kyrkomötet biföll utskottets hemställan med den föreslagna ändringen.

Över kyrkomötets framställning har ärkebiskopen efter samråd med övriga biskopar avgett yttrande. Ärkebiskopen framhåller att det är angeläget att förutsättningar snarast skapas för en begränsad och kontrollerad försöksverksamhet av föreslagen art och anhåller att förslag till särskild förordning av kyrkolags natur utarbetas och läggs fram för 1968 års kyrkomöte. Förordningen bör enligt ärkebiskopen innehålla att, utan hinder av stadgandet i 2 kap. 14 § kyrkolagen, viss liturgisk försöksverksamhet rörande den allmänna gudstjänsten får anordnas i högst tio församlingar i varje stift. Förordningen bör vidare innehålla bestämmelser om att försöksverksamheten skall bedrivas under domkapitlens ledning och tillsyn och att det ankommer på domkapitlet att, sedan samtycke har inhämtats från vederbörande församlingars kyrkoråd, prästerskap och kyrkomusiker, meddela tillstånd till prövande av annan ordning och medge därav föranledda avvikelser från gällande ritual i den allmänna gudstjänsten.

Departementspromemorian

De önskemål som har framförts från kyrkomötet och från andra håll om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten bör enligt departementspromemorian tillgodoses. Avsikten är att samla praktiska erfarenheter om värdet av nya gudstjänstformer till ledning för en omarbetning och förnyelse av kyrkohandbokens liturgiska föreskrifter. Den planerade verksamheten har speciellt kyrklig karaktär. Den rör formerna för kyrkans religiösa verksamhet. I promemorian framhålls att kyrkomötets framställningar i sådana frågor så gott som undantagslöst brukar bifallas.

I fråga om de närmare bestämmelserna för försöksverksamheten uttalas i promemorian att det som kyrkomötet har föreslagit bör ankomma på domkapitel att lämna medgivande till att försöksverksamhet anordnas i högst tio för verksamheten lämpliga församlingar i varje stift. Initiativ till försöksverksamhet i en församling bör kunna komma från olika håll men kyrkorådet, prästerna och kyrkomusikerna bör alltid få tillfälle att ge sin mening tillkänna och deras synpunkter bör tillmätas stor betydelse. Mot deras samstämmiga avstyrkande bör försöksverksamhet inte få anordnas. I frågan hur olika intressen skall kunna sammanjämkas när det gäller att avgöra vilka avvikelser från gällande gudstjänst-ritual som skall prövas föreslås i promemorian att avgörandet skall ligga hos domkapitlet efter samråd med församlings kyrkoråd, präster och kyrkomusiker.

Enligt promemorian förutsätter försöksverksamheten att undantag föreskrivs från bestämmelsen i 2 kap. 14 § kyrkolagen, som förbjuder varje avvikelse från den i kyrkolagen eller kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen. Det anmärks att det är i någon mån tveksamt om en författning, som således bör innefatta ändring av 2 kap. 14 § kyrkolagen, skall tillkomma i kyrkolags ordning eller i administrativ ordning. Övervägande skäl talar enligt promemorian för att en sådan författning behandlas som kyrkolag enligt 87 § 2 mom. RF. Detta anses motiverat med hänsyn till främst tidigare praxis på området. Åtskilliga lagar genom vilka domkapitel har medgetts rätt att förordna om avvikelser i olika hänseenden från den i kyrkolagen föreskrivna ordningen för den allmänna gudstjänsten har tillkommit enligt detta lagrum. Som exempel anges bl. a. lag om anordnande av högmässogudstjänst såsom barn gudstjänst genom vilken domkapitel har bemyndigats att, utan hinder av vad i kyrkolagen är stadgat om högmässogudstjänst, bestämma att årligen högst två sådana gudstjänster anordnas som barn gudstjänster i den ordning som föreskrivs i kyrkohandboken för barn gudstjänst.

I promemorian föreslås att bestämmelser om försöksverksamheten samlas i en författning som behandlas såsom kyrkolag och benämnes lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten. Lagen föreslås innehålla följande bestämmelser. Utan hinder av 2 kap. 14 § kyrkolagen får domkapitel medge att försöksverksamhet anordnas i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten (1 §). Försöksverksamheten får bedrivas i högst tio församlingar i varje stift (2 §). Domkapitlet avgör efter samråd med församlings kyrkoråd,

präster och kyrkomusiker vilka avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen som får prövas (3 §). Försöksverksamheten bedrivs under domkapitlets ledning och tillsyn (4 §).

Remissyttrandena

Behovet av en försöksverksamhet vitsordas allmänt av remissinstanserna. Från många håll understryks att det är angeläget att en legaliserad försöksverksamhet snarast kommer till stånd. *Ärkebiskopen* uttalar att allt starkare önskemål har framförts inom kyrkan om gudstjänstformer som är tillgängliga för nutidsmänniskan och att det från kyrkligt håll anses nödvändigt att försöksverksamhet anordnas innan gällande kyrkohandbok ändras. *Domkapitlet i Göteborg* framhåller att det hittills vanligen tillämpade systemet, att liturgiska reformer genomförs på grundval av ett kommittéarbete men utan föregående praktisk prövning, har avsevärda brister. *1958 års utredning kyrka-stat* uttalar att den föreslagna försöksverksamheten inte föregriper ett framtida ställningstagande rörande relationerna mellan staten och svenska kyrkan.

Remissmyndigheterna har överlag godtagit departementspromemorians förslag i fråga om omfattningen av och formerna för försöksverksamheten. Förslaget att verksamheten skall få bedrivas endast i ett begränsat antal församlingar i varje stift har inte mött någon gensaga. Inga erinringar har heller riktats mot förslaget att domkapitel skall vara beslutande myndighet i fråga om försöksverksamheten. *Domkapitlet i Härnösand* framhåller vikten av att domkapitlet ser till att olika typer av församlingar får tillfälle att delta i försöksverksamheten.

Mot förslaget att kyrkoråd, präster och kyrkomusiker i en församling formellt endast förbehålls opinionsrätt i frågan om försöksverksamhet skall införas i församlingen har *domkapitlet i Visby* riktat invändningar. Domkapitlet föreslår att vetorätt mot införande av försöksverksamhet i en församling skall tillkomma dess kyrkoråd och dess kyrkoherde men däremot inte dess kyrkomusiker. *1958 års utredning kyrka-stat* anser att den i departementspromemorian valda lösningen klart är att föredra framför den ordning som har förutsatts i kyrkomötets framställning och som i realiteten skulle innebära att en negativ inställning till ifrågasatt försöksverksamhet hos en enstaka präst eller kyrkomusiker i en församling skulle omöjliggöra försöksverksamhet inom församlingen i fråga. Utredningen anmärker att en bestämmelse om enbart samråd med vederbörande församlings präster inte synes komma i konflikt med den pastor (kyrkoherden) sedvanerättsligt tillkommande befogenheten att ensam bestämma över kyrkorummet för dess brukande vid gudstjänster och andra kyrkliga handlingar. De gudstjänster som avses bli föremål för försöksverksamheten är sådana som det åligger prästerskapet i församlingen i denna dess egenskap att fullgöra som en tjänsteplikt. Den omständigheten att ritualen i vissa avseenden kommer att avvika från kyrkohandbokens bestämmelser kan inte — eftersom det är fråga om i lagstadgad ordning

föreskrivna avvikelser — anses förändra detta förhållande. Enligt utredningen bör det uttryckligen föreskrivas dels att försöksverksamheten får bedrivas endast i församling vars kyrkoråd har medgett det, dels att kyrkorådet skall samråda med församlingens präster och kyrkomusiker innan det lämnar sitt medgivande.

Många domkapitel framför synpunkter i frågan hur försöksverksamheten lämpligen skall förberedas, samordnas och bearbetas på riksplanet. *Domkapitlet i Linköping* framhåller vikten av att verksamheten samordnas inte bara i det enskilda stiftet genom domkapitlets försorg utan också mellan stiftet genom något organ som för kyrkan i dess helhet samordnar verksamheten och bearbetar dess resultat. Domkapitlet föreslår som en möjlighet att åstadkomma detta att Kungl. Maj:t utser sakkunniga som på grundval av försöksverksamhetens erfarenheter avger betänkande beträffande ändringar i kyrkohandboken. *Domkapitlet i Västerås, Växjö, Lund och Göteborg* betonar vikten av att domkapitlet står i nära förbindelse med Liturgiska nämnden och till den redovisar vunna erfarenheter för att därigenom få till stånd en samordning på riksplanet. *Domkapitlet i Uppsala* hävdar att den allmänna förberedande planeringen inte kan överlåtas åt varje enskilt domkapitel. Någon form av officiellt planerande och bearbetande instans måste finnas för att ge försöksverksamheten stadga.

I fråga om den konstitutionella karaktären av den föreslagna författningsregleringen hyser *1958 års utredning kyrka-stat* viss tvekan. Utredningen anser det vara oklart, huruvida försöksverksamheten avses vara av permanent eller av mera tillfällig natur. Den omständigheten att uttrycket »försöksverksamhet» har använts tyder närmast på att endast ett mera tillfälligt arrangemang — med sikte på en efterföljande revision av kyrkohandbokens bestämmelser — åsyftas. Utgår man från att författningsförslaget avser en reglering av endast begränsad varaktighet, anser utredningen övervägande skäl tala för att den erforderliga författningsregleringen sker enligt 89 § RF. Kyrkolagsformen har i promemorian ansetts motiverad främst med hänsyn till att tidigare givna bestämmelser om rätt för domkapitel att förordna om avvikelser i olika hänseenden från den i kyrkolagen föreskrivna ordningen för den allmänna gudstjänsten tillkommit enligt 87 § 2 mom. RF. Det synes utredningen tveksamt huruvida denna praxis motiverar en sådan konstitutionell behandling. Enligt utredningen synes olika skäl tala för att författningen tillkommer i administrativ ordning enligt 89 § RF (kyrkostadgar). Såsom framgår av 3 § i promemorians förslag är de avvikelser beträffande den allmänna gudstjänsten som det kan bli fråga om sådana som sker i förhållande till kyrkohandboken, inte i förhållande till kyrkolagens mera allmänna bestämmelser om gudstjänstfirandet. Ändringar i fråga om kyrkans böcker, däribland kyrkohandboken, kräver inte att kyrkolagsformen används. Det bör vidare beaktas att en gränsdragning mellan kyrkolag och kyrkostadgar med nödvändighet måste ske väsentligen efter skönsmässiga grunder. Med hänsyn till den omständliga form som lagstiftning enligt 87 § 2 mom. RF förutsätter torde det — såsom 1951 års kyrkomöteskommitté framhållit (SOU 1955: 47 s. 116) — kunna komma i fråga att påkalla denna form endast såvitt angår de för kyrkans väsen,

organisation och verksamhet grundläggande bestämmelserna. Det kan enligt utredningens mening ifrågasättas om de föreslagna bestämmelserna har sådan karaktär. Slutligen kan inte bortses från det från praktiska synpunkter betydelsefulla förhållandet att, om kyrkolagsformen används, en konsekvens blir att kyrkomötets samtycke erfordras inte bara för att avbryta försöksverksamheten utan även för att åstadkomma de justeringar i författningen som vunna erfarenheter kan göra önskvärda.

Departementschefen

I kyrkohandboken, som senast har fastställts år 1942, finns noggranna föreskrifter om hur den allmänna gudstjänsten liturgiskt skall utformas. I 2 kap. 14 § kyrkolagen ges förbud mot varje avvikelse från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen.

Kyrkomötet har anhållit att kyrkolagen ändras så att det blir möjligt att i begränsad omfattning pröva avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen. En sådan försöksverksamhet skulle enligt kyrkomötet ge värdefulla praktiska erfarenheter till ledning för den förnyelse av kyrkohandbokens liturgiska föreskrifter som länge varit påkallad. Ärkebiskopen har understrukt kyrkans starka önskemål om gudstjänstformer som är tillgängliga för nutidsmänniskan.

Enligt departementspromemorian bör kyrkomötets framställning bifallas. Försöksverksamheten förutsätter enligt promemorian att bestämmelser utfärdas vari föreskrivs undantag från bestämmelserna i 2 kap. 14 § kyrkolagen om förbud mot avvikelser från kyrkohandbokens gudstjänstordning.

Behovet av en försöksverksamhet vitsordas allmänt av remissinstanserna. Från många håll understryks att det är angeläget att en legaliserad försöksverksamhet snarast kommer till stånd.

Kyrkomötets begäran att försöksverksamhet på gudstjänstlivets område skall få anordnas bör enligt min mening villfaras. En sådan verksamhet bör kunna ge värdefulla erfarenheter för bedömningen av frågan om en revision av kyrkohandboken. En försöksverksamhet som tar sikte på att pröva olika avvikelser från kyrkohandbokens liturgiska föreskrifter låter sig inte förena med kyrkolagens bestämmelser om gudstjänstens likformighet. Det fordras alltså bestämmelser som medger undantag från 2 kap. 14 § kyrkolagen. Till frågan huruvida sådana bestämmelser bör tillkomma i den för kyrkolag stadgade ordningen eller i administrativ ordning vill jag återkomma sedan jag tagit ställning till vad bestämmelserna närmare bör innehålla.

Kyrkomötets framställning avser endast en begränsad och kontrollerad försöksverksamhet. Kyrkomötet föreslår att domkapitel skall vara beslutande myndighet, på vilken det skall ankomma att utse lämpliga församlingar, dock högst tio i varje stift, och att avgöra vilka avvikelser från gällande gudstjänstritual som får prövas där. I anslutning härtill uttalar kyrkomötet, att domkapitlet bör ge

kyrkorådet, pastor och kyrkomusiker tillfälle att yttra sig i saken innan beslut fattas och att avvikelse inte bör ske mot deras avstyrkande.

Promemorians förslag i fråga om omfattningen av och formerna för försöksverksamheten ansluter nära till kyrkomötets förslag. I frågan vilken hänsyn som skall tas till en negativ inställning till verksamheten hos kyrkorådet, präster eller kyrkomusiker i en församling avviker emellertid promemoriaförslaget från kyrkomötets förslag. Kyrkomötets framställning synes i realiteten förutsätta att en negativ inställning hos en enstaka präst eller kyrkomusiker i en församling omöjliggör försöksverksamhet. I promemorian föreslås däremot att avgörandet i fall av intressemotsättningar skall ligga hos domkapitlet efter samråd med kyrkoråd, präster och kyrkomusiker.

Promemoriaförslaget har i dessa delar i allmänhet godtagits av remissinstanserna. Mot förslaget att kyrkoråd, präster och kyrkomusiker formellt endast tillerkänts opinionsrätt i frågan huruvida försöksverksamhet skall komma till stånd i en församling riktar ett domkapitel invändningar och föreslår att vetorätt mot att försöksverksamheten införs skall tillkomma församlingens kyrkoråd och dess kyrkoherde. 1958 års utredning kyrka-stat anser att den i departementspromemorian valda lösningen klart är att föredra framför den ordning som förutsatts i kyrkomötets framställning. Enligt utredningen bör dock uttryckligen föreskrivas, att försöksverksamhet får bedrivas endast i församling vars kyrkoråd har medgett det och att kyrkorådet skall samråda med församlingens präster och kyrkomusiker innan det lämnar sitt medgivande.

Jag kan i huvudsak ansluta mig till departementspromemorians förslag i fråga om omfattningen av och formerna för försöksverksamheten. För att verksamheten skall tjäna sitt ändamål krävs bl. a. att ett representativt urval av församlingar av olika karaktär får tillfälle att delta i försöken. Samtidigt är det av vikt, att endast ett begränsat antal bestämda försöksritualer blir prövade och att församlingar av olika karaktär får pröva en och samma försöksritual. Blir försöksverksamheten alltför heterogen kan den inte tjäna till ledning för en revision av kyrkohandboken. Särskilt med hänsyn härtill är det av betydelse att verksamheten står under kontroll av ett samordnande organ. Alla remissinstanser har godtagit förslaget att befogenheten att besluta i fråga om försöksverksamheten skall tillkomma domkapitlet. Jag ansluter mig till detta förslag liksom till förslaget att verksamheten skall bedrivas under domkapitlets ledning och tillsyn.

Frågan hur försöksverksamheten lämpligen skall samordnas på riksplanet kan numera sägas ha blivit löst. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 mars 1968 har jag tillkallat fem sakkunniga för att biträda med revidering av den svenska kyrkohandboken. Beslutet grundar sig på en framställning i februari 1968 från ärkebiskopen, som framhåller att en handboksrevision länge varit påkallad. Ärkebiskopen erinrar också om den planerade försöksverksamheten och uttalar att vissa samordningsfrågor därvidlag kan anförtros åt de sakkunniga.

Det torde kunna förutsättas att frågan huruvida försöksverksamhet skall anordnas i en församling i det alldeles övervägande antalet fall kommer att lösas i fullt

samförstånd mellan domkapitlet, de kyrkliga befattningshavarna och övriga församlingsmedlemmar. Eftersom det likväl inte går att bortse från möjligheten att det i något fall uppkommer motsättningar mellan olika intressen, kan bestämmelser om hur en sådan konflikt skall lösas inte undvaras. Det bör inte komma i fråga att anordna försöksverksamhet i en församling som motsätter sig det. Det bör krävas medgivande från församlingen för att försöksverksamhet skall få anordnas. Här liksom i andra sammanhang bör det ankomma på kyrkorådet att ge uttryck för församlingsviljan. Präster och kyrkomusiker bör som 1958 års utredning kyrka-stat har föreslagit tillförsäkras rätt att göra sina synpunkter på försöksverksamheten gällande genom en bestämmelse som ålägger kyrkorådet att samråda med dem innan medgivande till försöksverksamhet lämnas. I det sammanhanget kan anmärkas att kyrkoherden är självskriven ledamot av kyrkorådet.

1958 års utredning kyrka-stat har tagit upp frågan om en begränsning i tiden av försöksverksamheten. Som tidigare har framhållits är syftet med försöksverksamheten att skapa underlag för en revision av kyrkohandboken och därav följer att någon permanent verksamhet inte är avsedd. Några års verksamhet bör ge tillräckliga erfarenheter för det ändamålet. Försöksverksamheten bör därför begränsas till viss tidsperiod. Därigenom vinner man att verksamheten automatiskt upphör vid utgången av denna tid. Från kyrkligt håll har föreslagits att verksamheten får pågå i sju år. Jag har ingenting att erinra mot detta förslag. Försöksverksamheten synes därför böra begränsas till åren 1969—1975.

Enligt departementspromemorian talar övervägande skäl för att den lagstiftning som nu är i fråga behandlas som kyrkolag enligt 87 § 2 mom. RF. Detta anses motiverat främst med hänsyn till att tidigare givna bestämmelser om rätt för domkapitel att förordna om avvikelser i olika hänseenden från den i kyrkolagen föreskrivna ordningen för den allmänna gudstjänsten har tillkommit enligt detta stadgande. Enligt 1958 års utredning kyrka-stat synes det tveksamt om en sådan konstitutionell behandling är motiverad. Vissa skäl synes enligt utredningen tala för att författningen tillkommer i administrativ ordning enligt 89 § RF.

Jag har den uppfattningen att lagstiftningen bör tillkomma under medverkan av kyrkomötet i den ordning 87 § 2 mom. RF föreskriver. Bestämmelsen i 2 kap. 14 § kyrkolagen om förbud mot avvikelser från den i kyrkolagen eller kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen är ingen liturgisk föreskrift. Den syftar till att bevara enhetlighet på gudstjänstlivets område. Denna enhetlighet har enligt vad ärkebiskopen uttalar i sitt remissyttrande visat sig vara en betydande tillgång i svenskt kyrkoliv. Frågan om lagstiftningens konstitutionella karaktär har även varit uppe till bedömande i kyrkomötet, vars majoritet hävdade att lagstiftningen har kyrkolags natur. Likformighet i gudstjänstens förrättande får anses vara av sådan vikt i det kyrkliga livet att bestämmelserna härom bör anses ha kyrkolags natur. Därför bör en lagstiftning som medger avsteg, låt vara tillfälligt, från principen om likformighet också tillkomma i den för kyrkolag stadgade ordningen.

Försöksverksamheten kan sägas innebära att den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstritualen på vissa villkor får utbytas mot en gudstjänstritual som domkapitel bestämmer. Åtskilliga exempel finns i praxis på att sakligt sett mindre genomgripande utbyten har skett i den för kyrkolag föreskrivna ordningen, låt vara att de har avsett en permanent reglering. Som ett sådant exempel kan nämnas lag om anordnande av högmässogudstjänst såsom barn gudstjänst, där domkapitel har medgetts rätt att bestämma att årligen högst två högmässogudstjänster får anordnas som barn gudstjänster i den ordning som föreskrivs i kyrkohandboken för barn gudstjänst. Även en jämförelse med konstitutionell praxis talar alltså för kyrkolagsformen.

1958 års utredning kyrka-stat har uttalat att om kyrkolagsformen används denna omständliga form måste användas även när verksamheten skall upphöra. Detta går emellertid att undvika genom att lagstiftningen som jag har föreslagit begränsas till en bestämd tidsperiod.

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till *lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten*. Förslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga*.¹

Om innehållet i förslaget får jag, utöver vad som framgår av den tidigare framställningen, anföra följande.

Specialmotivering

Ändring av kyrkolagens bestämmelser brukar göras genom en fristående lag. Så föreslås ske också i detta fall. Lagen benämnes lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten. Uttrycket »ordningen för den allmänna gudstjänsten» torde vara entydigt och väl känt. Rubriken till första kapitlet till den år 1942 stadfästa kyrkohandboken har samma benämning och av kapitlet framgår vilka gudstjänster som åsyftas.

1 §.

Paragrafen innehåller den bestämmelse som medger undantag från regeln i 2 kap. 14 § kyrkolagen om gudstjänstens likformighet. Såsom anförts i den allmänna motiveringen har tiden för försök med avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen begränsats till åren 1969—1975. Tidsbegränsningen innebär som tidigare framhållits att lagstiftningen automatiskt upphör efter utgången av denna tid.

2 §.

I paragrafen anges att försöksverksamheten får bedrivas endast i begränsad omfattning. Begränsningen har som kyrkomötet föreslagit skett genom att ett högsta antal försöksförsamlingar angetts. Försöksverksamheten får pågå samtidigt

¹ Bilagan, som är likalydande med de vid skrivelsen till kyrkomötet fogade förslagen, har utelämnats här.

i högst tio församlingar i varje stift. Ett förslag från *domkapitlet i Luleå* att begränsningen skulle komma till uttryck endast genom en allmän föreskrift att försöksverksamheten skall ha begränsad omfattning har jag inte kunnat biträda.

3 §.

Bestämmelserna om beslutsmyndighet och beslutsordning upptas i denna paragraf.

I den allmänna motiveringen har anförts att domkapitel bör vara beslutsorgan i frågor om försöksverksamheten. Det bör alltså ankomma på domkapitlet bl. a., att utse ett representativt urval lämpliga församlingar i stiftet till försöksförsamlingar, att avgöra vilka avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna ordningen som får prövas i de olika församlingarna och att besluta att försöksverksamheten skall upphöra när tillräckliga erfarenheter har vunnits eller om olägenheter av något slag uppkommer.

I den allmänna motiveringen har också förordats, att försöksverksamhet får anordnas endast i församling vars kyrkoråd medger det. För att tillgodose de kyrkliga befattningshavarnas intresse av att få framföra sina synpunkter på försöksverksamheten har föreskrivits att fråga om sådant medgivande avgörs efter samråd med präster och kyrkomusiker i församlingen.

4 §.

I paragrafen anges att försöksverksamheten bedrivs under domkapitlets ledning och tillsyn. Detta innebär bl. a. att domkapitel bör insamla och tillvarata erfarenheterna av hur församlingen, prästerna och kyrkomusikerna uppfattar försöksverksamheten.

Godkännande av kyrkobyggnad

Gällande rätt m. m.

I 27 kap. 1 § kyrkolagen föreskrivs följande om nybyggnad av kyrka eller kapell. »När någon vill kyrka eller kapell ånyo bygga, skall det först givas Oss och sedan biskopen och konsistorium tillkänna; och då hon är färdig, måste hon av biskopen själv eller någon annan i hans ställe, såsom ett Guds hus, helgas Heranom — — —».

Enligt 2 § 1 mom. lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse är anskaffande av och vård om kyrka en församlingsangelägenhet. Enligt 1958 års utredning kyrka-stat (SOU 1967:46 s. 95) torde detta främst innebära att församling har befogenhet att anslå medel till dessa ändamål. Några lagbestämmelser som ålägger församling att bygga och underhålla kyrka finns inte enligt utredningen men det får anses sedvanerättsligt fastslaget att med församlingsbildning följer skyldighet för församlingen att anskaffa och vårda kyrka, och

Kungl. Maj:t torde kunna ålägga församling att mot dess vilja fullgöra denna skyldighet. Härmed sammanhänger att det av gammalt i praxis har uppställts som villkor för församlingsbildning, att den nybildade församlingen förses med församlingskyrka antingen genom uppförande av ny sådan kyrka eller genom övertagande av redan befintlig kyrkobyggnad.

Närmare bestämmelser om kyrkobyggnad och andra för kyrkliga ändamål avsedda byggnader återfinns i kungörelsen den 26 november 1920 (nr 744, ändrad senast 1967: 331) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. Innan församling låter upprätta förslag till uppförande av kyrkobyggnad (kyrka, kapell för allmän gudstjänst) bör riksantikvarien få tillfälle att meddela råd och anvisningar (28 § 1 mom.). Sedan förslaget har upprättats, skall det med tillhörande ritningar, skisser och beskrivningar samt åtföljt av situationsplan, yttrande från byggnadsnämnden och kostnadsuppgift inges till riksantikvarien, som har att med eget utlåtande överlämna handlingarna till Kungl. Maj:t för prövning enligt kyrkolagen (28 § 2 mom.). Med hänvisningen till kyrkolagen avses 27 kap. 1 § lagen. Uppkommer inom församling fråga om till-, på- eller ombyggnad, rivning eller flyttning av kyrkobyggnad, skall förslag till åtgärd granskas och godkännas av riksantikvarien innan arbetet utförs. Är det fråga om mera betydande åtgärd, skall riksantikvarien med eget utlåtande underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning (30 § 2 mom.).

De nu redovisade bestämmelserna i kungörelsen gäller församlings kyrkobyggnade. Kyrkobyggnad kan emellertid uppföras även av stiftelse, bolag eller enskild person. Sådan byggnad får tas i stadigvarande bruk för sitt ändamål, endast om Kungl. Maj:t efter hörande av riksantikvarien medger det (31 §). För att sådan kyrka skall få karaktär av församlingskyrka fordras enligt 1958 års utredning kyrka-stat att den blivit invigd som församlingskyrka i enlighet med kyrkolagens bestämmelser samt mottagits av församling som församlingskyrka och godkänts av Kungl. Maj:t.

Riksantikvariens tidigare angivna uppgifter enligt kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet ankom före den 1 juli 1967 på byggnadsstyrelsen och ingick i arbetsuppgifterna för dess kulturhistoriska byrå. Den kulturhistoriska byrån överfördes med oförändrade uppgifter i samband med byggnadsstyrelsens delning den 1 juli 1967 till riksantikvarieämbetet (jfr prop. 1967: 61 och 64).

Departementsutredningen

I departementsutredningens promemoria framhålls bl. a. att flertalet av de ärenden enligt kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet som Kungl. Maj:t har prövat under senare år har gällt godkännande av förslag till nybyggnad av kyrka (28 § 2 mom.). Under år 1963 avgjordes tolv och under år 1964 sju sådana ärenden. Kungl. Maj:t följde i samtliga fall byggnadsstyrelsens förslag.

Utredningen uttalar att ärenden om godkännande av kyrkobyggnad inte är av den art att beslutanderätten bör utövas av Kungl. Maj:t i första instans. För att godkännande skall lämnas fordras i praxis endast att byggnaden anses lämplig ur arkitektoniska och byggnadstekniska synpunkter. Utredningen föreslår därför att byggnadsstyrelsen — som vid tidpunkten för promemoriaförslaget allttjämt fullgjorde de uppgifter som numera ankommer på riksantikvarien — skall besluta i ärende om godkännande av förslag till nybyggnad av kyrka (28 § 2 mom.). Vidare föreslår utredningen att även ärende om tillstånd att ta kyrka, som har uppförts utan godkännande enligt 28 §, i stadigvarande bruk för sitt ändamål (31 §) och ärende om godkännande av förslag, som avser mera betydande till-, på- eller ombyggnad eller rivning eller flyttning av kyrkobyggnad (30 § 2 mom.) skall avgöras av byggnadsstyrelsen i första instans.

Den föreslagna delegeringen förutsätter enligt utredningen ändring av 27 kap. 1 § kyrkolagen. Ändringen bör ske genom stiftande av en särskild lag härom såsom skett tidigare när kyrkolagen har ändrats. Lagen bör tillkomma i den för kyrkolag stadgade ordningen och skall följaktligen underställas såväl riksdagen som kyrkomötet. Lagen bör benämnas lag om godkännande av kyrkobyggnad och innehålla föreskrift att församling inte får bygga eller stadigvarande bruka kyrka eller kapell, om inte Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer ger tillstånd därtill.

Remissyttrandena

Alla remissinstanser tillstyrker eller lämnar utan erinran förslaget att prövningen av kyrkobyggnadsärenden delegeras. *Byggnadsstyrelsen* uttalar att den föreslagna delegeringen innebär en betydande förenkling av gällande handläggningsordning av kyrkobyggnadsärenden utan principiell förändring av handläggningens art.

Mot utformningen av utredningens lagförslag framförs vissa erinringar. *Kammarkollegiet* anför att i 27 kap. 1 § kyrkolagen föreskrivs endast att »när någon vill kyrka eller kapell ånyo bygga skall det givas Oss och biskopen och konsistorium tillkänna». Med stöd av detta lagrum har Kungl. Maj:t enligt praxis förklarat att viss kyrka eller visst kapell skall utgöra församlingskyrka för viss församling och även i anslutning härtill godkänt kyrkobyggnadens utformning, beskaffenhet och storlek. Den i promemorian föreslagna lagändringen synes innebära att såväl rätten att förklara kyrka för församlingskyrka som rätten att pröva kyrkas beskaffenhet och storlek skulle kunna delegeras från Kungl. Maj:t till annan myndighet. Enligt kollegiets mening bör det inte ankomma på annan myndighet än Kungl. Maj:t att godkänna kyrka som församlingskyrka. En kyrkas egenskap av församlingskyrka medför nämligen vissa rättsverkningar. Församling blir härigenom skyldig att bl. a. vårda och underhålla kyrkobyggnaden, att anställa »klockare och organist» och att regelbundet hålla gudstjänster enligt svenska kyrkans ordning. Någon delegation av rätten att godkänna kyrkobyggnad som

församlingskyrka bör därför inte ske. Kollegiet föreslår ett tillägg till lagförslaget av innehåll att godkännande av kyrka som församlingskyrka ankommer på Kungl. Maj:t. *Domkapitlet i Göteborg* framhåller att den föreslagna lagen inte synes utan särskilt uttalande i motiven kunna tolkas som en positiv rättsregel av innebörd att Kungl. Maj:t erhåller rätt att föreskriva om kyrkobyggnad i samband med församlingsbildning. Domkapitlet påpekar att det från kyrkans synpunkt fortfarande är högst väsentligt att varje församling har skyldighet att bygga och underhålla en kyrka och föreslår därför att en ändring av 27 kap. 1 § kyrkolagen utformas så, att Kungl. Maj:ts rätt att förordna om kyrkobyggnad bibehålls oförändrad, medan samtidigt möjlighet öppnas att delegera den statliga tillsynen över kyrko- och kapellbyggande till centralt ämbetsverk. *Domkapitlet i Lund* hävdar, att Kungl. Maj:ts prövning av kyrkliga nybyggnadsärenden enligt kyrkolagen och kungörelsen rörande det offentliga byggnadsväsendet hittills inte har inneburit någon begränsning av församlings fria rätt att besluta om att bygga kyrka och att prövningen hittills inte har haft karaktär av allmän tillståndsprövning utan torde ha haft till syfte att vaka över att önskvärd standard upprätthålls beträffande kyrkobyggnads funktion, konstnärliga utsmyckning och utseende i övrigt. Att nu införa en lagbestämmelse som enligt ordalydelsen avser en allmän tillståndsprövning är enligt domkapitlet inte förenligt med församlingarnas kommunala självbestämmanderätt. Domkapitlet kan därför inte godkänna den föreslagna lagtexten. *Byggnadsstyrelsen* hävdar att den föreslagna lagtexten i ifrågavarande hänseenden inte principiellt avviker från sedvanerättsligt fastlagd ordning. *Domkapitlet i Visby* uttalar att det borde klart framgå av den föreslagna nya lagen att tillstånd fordras för envar, t. ex. enskild, bolag eller stiftelse, som vill uppföra kyrka eller kapell. *Byggnadsstyrelsen* påpekar att praxis i kyrkobyggnadsärenden visar att kyrkolagens begrepp »någon» i realiteten har kommit att få den inskränkta betydelsen av församling. Förslag till kyrka som skall uppföras av annan än församling underställs sålunda normalt sett inte Kungl. Maj:ts prövning.

Departementschefen

Enligt 27 kap. 1 § kyrkolagen får ny kyrka eller nytt kapell byggas endast efter godkännande av Kungl. Maj:t. Närmare bestämmelser om handläggningen av sådana ärenden finns i kungörelsen den 26 november 1920 med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. Enligt 28 § 2 mom. kungörelsen skall församling i god tid innan den avser att bygga kyrka ge in byggnadsförslag med tillhörande ritningar till riksantikvarien (tidigare till byggnadsstyrelsen), som skall överlämna ärendet till Kungl. Maj:t för prövning enligt kyrkolagen.

Departementsutredningen föreslår att det skall ankomma på byggnadsstyrelsen i stället för på Kungl. Maj:t att godkänna förslag till nybyggnad av kyrka. Även i två andra hänseenden föreslås att Kungl. Maj:ts beslutanderätt enligt nyssnämnda kungörelse skall delegeras nämligen dels i fråga om medgivande till att

stadigvarande använda kyrka som uppförts utan godkännande (31 §), dels i fråga om godkännande av förslag till mera betydande till-, på- eller ombyggnad av kyrka eller rivning eller flyttning av kyrka (30 § 2 mom.). Den föreslagna delegeringen förutsätter enligt utredningen ändring av bestämmelsen i 27 kap. 1 § kyrkolagen. Ändringen bör enligt utredningen ske genom en särskild lag. I lagen bör föreskrivas att församling inte får bygga eller stadigvarande bruka kyrka eller kapell, om inte Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer ger tillstånd därtill.

Av de ärenden som omfattas av utredningens förslag till delegering är det endast ärendena enligt 28 § 2 mom. kungörelsen som gäller uppförande av nya kyrkobyggnader. Enligt bestämmelsen skall sådana ärenden underställas Kungl. Maj:t »för prövning enligt kyrkolagen». Med hänvisningen avses 27 kap. 1 § kyrkolagen. 30 § 2 mom. kungörelsen gäller kyrkorestaurering och 31 § medgivande till att ta redan uppförd kyrka i bruk. Sistnämnda två fall är inte reglerade i kyrkolagen. Endast i nybyggnadsfallet förutsätter förslaget sålunda ändring av kyrkolagen. Ändringen bör ske i den för kyrkolag föreskrivna ordningen. I de övriga delegeringsfrågorna äger Kungl. Maj:t besluta ensam.

Alla remissinstanser har tillstyrkt att prövningen av förslag till nybyggnad av kyrka flyttas från Kungl. Maj:t. Även jag har den uppfattningen att ärenden om godkännande av förslag till ny kyrkobyggnad inte är av den beskaffenheten att beslutanderätten bör utövas av Kungl. Maj:t i första instans. Prövningen torde utan olägenhet kunna flyttas till riksantikvarien, som enligt vad jag tidigare anfört har övertagit byggnadsstyrelsens uppgifter i fråga om kyrkobyggandet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att frågan om en revision av gällande föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet uppdragits åt 1965 års musei- och utställningssakkunniga (direktiv se 1968 års riksdagsberättelse s. 253).

De erinringar som har riktats mot departementsutredningens förslag till utformning av ändringen av bestämmelsen i 27 kap. 1 § kyrkolagen hänger samman med att det råder delade meningar om lagrummets tillämpningsområde. Det har gjorts gällande att lagrummet enligt praxis numera har ett innehåll som i vissa avseenden är mera vidsträckt och i andra avseenden mera inskränkt än vad lagrummets ordalydelse ger vid handen. Det har hävdats att Kungl. Maj:t i samband med ändring av församlingsindelningen med stöd av detta lagrum har förklarat att redan uppförd kyrka skall vara församlingskyrka för den nybildade församlingen. Andra åter anser att dessa avgöranden har sedvanerättslig grund och ej har stöd i 27 kap. 1 § kyrkolagen. Det har också hävdats att begreppet »någon» i lagrummet enligt rådande praxis i realiteten har fått den inskränkta betydelsen av församling. Även i andra avseenden råder delade meningar om hur lagrummet skall tolkas.

Departementsutredningens lagförslag tar sikte på en sådan ändring av bestämmelsen i 27 kap. 1 § kyrkolagen att det blir möjligt för Kungl. Maj:t att delegera prövningen av ärenden angående förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad. De remissinstanser som har erinrat mot utformningen av departementsutredningens lagförslag syftar i allmänhet längre. De vill att lagen skall ges en sådan ut-

formning att det av dem hävdade tillämpningsområdet för 27 kap. 1 § kyrkolagen klart kommer till uttryck. Jag kan inte tillmötesgå deras önskemål. Tillämpningsområdet är omstritt och remissinstansernas förslag skulle kräva att frågan om Kungl. Maj:ts uppsikt över kyrkor togs upp till prövning i hela dess vidd. Å andra sidan betonas genom kritiken i vissa remissyttranden vikten av att den föreslagna lagen får sådan utformning att det klart framgår att ingen annan ändring är avsedd än att ge Kungl. Maj:t möjlighet att delegera den beslutanderätt som innefattas i 27 kap. 1 § kyrkolagen och närmare regleras genom den i 28 § kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet föreskrivna skyldigheten för församling att underställa Kungl. Maj:t förslagsritningar till nya kyrkobyggnader för prövning enligt kyrkolagen. Det kan sättas i fråga om inte departementsutredningens lagförslag från tillämpningssynpunkt är något oklart. Enligt min mening skulle större klarhet vinnas om lagstiftningen utformades i närmare anslutning till 28 § nämnda kungörelse och gavs den lydelsen att fråga om godkännande av förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad får utan hinder av 27 kap. 1 § kyrkolagen prövas av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Lagen bör benämnas lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad. Den bör träda i kraft den 1 januari 1969.

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till *lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad*. Förslaget torde få ingå i den tidigare nämnda bilagan till detta statsrådsprotokoll.

Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande genom utdrag av protokollet inhämtas enligt 87 § regeringsformen över förslagen till

1) *lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,*

2) *lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.*

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 10 maj 1968.

N ä r v a r a n d e :

f. d. justitierådet LIND,
justitierådet ALEXANDERSON,
regeringsrådet RINGDÉN,
justitierådet CONRADI.

Enligt lagrådet den 8 maj 1968 tillhandakommet utdrag av protokoll över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 26 april 1968, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i 87 § regeringsformen avsedda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten* och 2) *lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn O. Köhl.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 28 juni 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till

1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,

2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran, och hemställer, att från kyrkomötet inhämtas yttrande enligt 87 § 2 mom. regeringsformen, huruvida kyrkomötet godkänner lagförslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till kyrkomötet skall avlåtas skrivelse av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten

Nr 5

Kyrkomötets underdåniga skrivelse i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten m. m.

(Kyrkolagsutskottets betänkande nr 7)

Till KONUNGEN

I skrivelse till kyrkomötet den 28 juni 1968, nr 2, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av skrivelsen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, förklarat Sig vilja inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkände till skrivelsen fogade förslag till

- 1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten; och
- 2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.

Med överlämnande av ett tryckt exemplar av kyrkolagsutskottets i ärendet avgivna betänkande, nr 7, får kyrkomötet i underdånighet anmäla, att kyrkomötet godkänt ifrågavarande lagförslag.

Underdånigst

RUBEN JOSEFSON

Sune K. Johansson

Stockholm den 27 september 1968

Nr 7

Kyrkolagsutskottets betänkande i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten m. m., dels ock i anslutning därtill väckta motioner.

Genom en den 28 juni 1968 dagtecknad, till kyrkolagsutskottet hänvisad skrivelse, nr 2, har Kungl. Maj:t förklarat sig vilja, under åberopande av skrivelsen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden och lagrådets protokoll, enligt 87 § 2 mom., regeringsformen inhämta kyrkomötets yttrande, huruvida kyrkomötet godkänner till skrivelsen fogade förslag till

- 1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten;
  - 2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.
- Förslagen är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Utan hinder av 2 kap. 14 § kyrkolagen får under åren 1969—1975 allmän gudstjänst försöksvis hållas enligt ordning som avviker från den som föreskrives i kyrkohandboken.

2 §.

Försöksverksamhet får samtidigt bedrivas i högst tio församlingar i varje stift.

3 §.

Fråga om försöksverksamhet prövas av domkapitlet.

Försöksverksamhet får anordnas endast om kyrkorådet i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

4 §.

Försöksverksamhet bedrivs under domkapitlets ledning och tillsyn.

Förslag

till

Lag

med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad

Härigenom förordnas som följer.

Utan hinder av 27 kap. 1 § kyrkolagen får fråga om godkännande av förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad prövas av myndighet som Konungen bestämmer.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

I samband med skrivelsen har utskottet behandlat fyra motioner avseende lagändringar i samband med gudstjänstens firande.

I motion nr 4, av herr *Berndes m. fl.*, hemställes att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan lagändring, att domkapitlet ges rätt att meddela församling som så önskar, tillstånd att högst fyra gånger om året med en gång varje kvartal och med undantag för de stora högtidsdagarna fira högmässa enligt handbokens ritual för högtidligare form för nattvardsgudstjänst.

I motionen nr 44, av herr biskop *Silén m. fl.*, yrkas att kyrkomötet, med godkännande av 2—4 §§ i förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att nämnda förslag 1 § måtte omformas så, att försöksverksamhet kan medgivas jämväl inom kyrkohandbokens 3—16 kapitel (lag om liturgisk försöksverksamhet).

I motion nr 45, av herr biskop *Silén m. fl.*, yrkas att kyrkomötet i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om sådan ändring i lag den 20 mars 1942 om anordnande av högmässogudstjänst såsom barn gudstjänst, att domkapitel bemyndigas medgiva församling rätt att årligen anordna högst tolv högmässogudstjänster som barn- och familjegudstjänster.

I motion nr 47, av herr *Svensson m. fl.*, hemställes att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådan lagändring, att domkapitel — i de fall där två eller flera församlingar betjänas av samme präst — erhåller befogenhet

att medgiva utbyte av andra, respektive tredje högmässan mot annan i kyrkohandboken fastställd gudstjänst.

I fråga om motiveringen får utskottet hänvisa till skrivelsen och motionerna.

Kyrkomötets framställning och behandlingen av denna

I anledning av en motion till 1963 års kyrkomöte hemställde kyrkomötet i skrivelse till Kungl. Maj:t om sådan ändring i kyrkolagen, att domkapitlen bemyndigades att vardera utse högst tio församlingar, där för prövande av annan ordning av domkapitlet medgivna avvikelser från gällande ritual i den allmänna gudstjänsten fick göras. Ärkebiskopen avgav efter samråd med övriga biskopar yttrande över kyrkomötets framställning, varvid han framhöll att det var angeläget att förutsättningar snarast skapades för en begränsad och kontrollerad försöksverksamhet av föreslagen art. Ett lagförslag i form av en departementspromemoria utarbetades därefter och remissbehandlades. Till övervägande del bedömdes förslaget gynnsamt och lades också till grund för det nu föreliggande lagförslaget. I fortsättningen skall behandlas några punkter, där meningarna varit delade.

Frågan om förslagets legislativa natur

Såsom redan angivits ansåg 1963 års kyrkomöte, att ändring av kyrkolagen var erforderlig för att försöksverksamhet skulle få äga rum. På denna punkt avvek kyrkomötets majoritet från beredningsutskottet, som i sitt betänkande förordat en framställning om bemyndigande från Kungl. Maj:ts sida till domkapitlen. Kyrkolagsändring bedömdes också av ärkebiskopen och i departementspromemorian såsom erforderlig, medan 1958 års utredning kyrka—stat ställde sig tveksam. Departementschefen anförde härutinnan:

Jag har den uppfattningen att lagstiftningen bör tillkomma under medverkan av kyrkomötet i den ordning 87 § 2 mom. RF föreskriver. Bestämmelsen i 2 kap. 14 § kyrkolagen om förbud mot avvikelser från den i kyrkolagen eller kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen är ingen liturgisk föreskrift. Den syftar till att bevara enhetlighet på gudstjänstlivets område. Denna enhetlighet har enligt vad ärkebiskopen uttalar i sitt remissyttrande visat sig vara en betydande tillgång i svenskt kyrkoliv. Frågan om lagstiftningens konstitutionella karaktär har även varit uppe till bedömning i kyrkomötet, vars majoritet hävdade att lagstiftningen har kyrkolags natur. Likformighet i gudstjänstens förrättande får anses vara av sådan vikt i det kyrkliga livet att bestämmelserna härom bör anses ha kyrkolags natur. Därför bör en lagstiftning som medger avsteg, låt vara tillfälligt, från principen om likformighet också tillkomma i den för kyrkolag stadgade ordningen.

Försöksverksamhetens omfattning

Redan i kyrkomötets framställning angavs den begränsning till tio församlingar i varje stift, som sedan bibehållits i samtliga förslag. Såsom redan angivits avsåg framställningen »den allmänna gudstjänsten», och i beredningsutskottets betänkande framhölls närmast intresset av viss försöksverksamhet i fråga om hög-

mässa och aftonsång. I specialmotiveringen till föreliggande lagförslag (s. 14) anföres att uttrycket »ordningen för den allmänna gudstjänsten» torde vara entydigt och väl känt. Rubriken till första kapitlet i kyrkohandboken har samma benämning och av kapitlet framgår vilka gudstjänster som åsyftas. I fråga om försöksverksamhetens omfattning och inriktning samt samordningen av verksamheten anför departementschefen:

För att verksamheten skall tjäna sitt ändamål krävs bl. a. att ett representativt urval av församlingar av olika karaktär får tillfälle att delta i försöken. Samtidigt är det av vikt, att endast ett begränsat antal bestämda försöksritualer blir prövade och att församlingar av olika karaktär får pröva en och samma försöksritual. Bli försöksverksamheten alltför heterogen kan den inte tjäna till ledning för en revision av kyrkohandboken. Särskilt med hänsyn härtill är det av betydelse att verksamheten står under kontroll av ett samordnande organ. Alla remissinstanser har godtagit förslaget att befogenheten att besluta i fråga om försöksverksamheten skall tillkomma domkapitlet. Jag ansluter mig till detta förslag liksom till förslaget att verksamheten skall bedrivas under domkapitlets ledning och tillsyn.

Frågan hur försöksverksamheten lämpligen skall samordnas på riksplanet kan numera sägas ha blivit löst. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 15 mars 1968 har jag tillkallat fem sakkunniga för att biträda med revidering av den svenska kyrkohandboken. Beslutet grundar sig på en framställning i februari 1968 från ärkebiskopen, som framhåller att en handboksrevision länge varit påkallad. Ärkebiskopen erinrar också om den planerade försöksverksamheten och uttalar att vissa samordningsfrågor därvidlag kan anförtros åt de sakkunniga.

I motionen nr 44 anföres, att försöksverksamhet bör få äga rum jämväl inom andra områden än den allmänna gudstjänsten. Enligt motionärerna är det fullt ut lika angeläget, att så sker beträffande förrättningsritualen samt vignings- och invigningsakterna i 3—16 kapitlen kyrkohandboken.

Förutsättningarna för att försöksverksamhet skall få anordnas

I beredningsutskottets utlåtande till 1963 års kyrkomöte angavs, att försöksverksamhet icke borde få äga rum mot kyrkorådets avstyrkande och mot pastors och kyrkomusikers mening. I departementspromemorian föreslogs i stället, att domkapitlet efter samråd med kyrkoråd, präster och kyrkomusiker skulle avgöra vilka avvikelser från den i kyrkohandboken föreskrivna gudstjänstordningen som fick prövas. Av remissinstanserna ansåg domkapitlet i Visby, att vetorätt mot införande av försöksverksamhet borde tillkomma kyrkorådet och kyrkoherden, medan 1958 års utredning kyrka—stat föreslog en föreskrift att försöksverksamheten fick bedrivas endast i församling vars kyrkoråd medgett det, varvid kyrkorådet borde samråda med församlingens präster och musiker. Departementschefen följde sistnämnda förslag och anförde härutinnan:

Det torde kunna förutsättas att frågan huruvida försöksverksamhet skall anordnas i en församling i det alldeles övervägande antalet fall kommer att lösas i fullt samförstånd mellan domkapitlet, de kyrkliga befattningshavarna och övriga församlingsmedlemmar. Eftersom det likväl inte går att bortse från möjligheten att det i något fall uppkommer motsättningar mellan olika intressen, kan bestämmelser

om hur en sådan konflikt skall lösas inte undvaras. Det bör inte komma i fråga att anordna försöksverksamhet i en församling som motsätter sig det. Det bör krävas medgivande från församlingen för att försöksverksamhet skall få anordnas. Här liksom i andra sammanhang bör det ankomma på kyrkorådet att ge uttryck för församlingsviljan. Präster och kyrkomusiker bör som 1958 års utredning kyrka—stat har föreslagit tillförsäkras rätt att göra sina synpunkter på försöksverksamheten gällande genom en bestämmelse som ålägger kyrkorådet att samråda med dem innan medgivande till försöksverksamhet lämnas. I det sammanhanget kan anmärkas att kyrkoherden är självskriven ledamot av kyrkorådet.

Motionerna nr 4, 45 och 47

I motionerna nr 4, 45 och 47 yrkas lagändringar, varigenom högmässa skall kunna utbytas mot annan form av gudstjänst — nattvardsgudstjänst, barn- och familjegudstjänst resp. annan i kyrkohandboken fastställd gudstjänst.

Godkännande av kyrkobyggnad

Enligt bestämmelser i kyrkolagen och senare författningar får ny kyrka eller nytt kapell byggas endast efter godkännande av Kungl. Maj:t. Det i skrivelsen i denna del framlagda förslaget, som bygger på ett förslag av departementsutredningen, innebär att Kungl. Maj:ts beslutanderätt i fråga om godkännande av förslag till uppförande av församlings kyrkobyggnad skall kunna delegeras till myndighet som Konungen bestämmer.

Delegationsförslaget har i sin nu framlagda form icke föranlett några invändningar under remissbehandlingen.

Utskottet

I likhet med 1963 års kyrkomöte och hörda kyrkliga remissinstanser anser utskottet en försöksverksamhet av i skrivelsen föreslagen karaktär lämplig och önskvärd. Utskottet delar departementschefens uppfattning att frågan bör behandlas i för kyrkolag gällande ordning och ansluter sig även till departementschefens ovan återgivna uttalande om behovet av begränsning, kontroll och samordning för att försöksverksamheten skall ge avsett resultat.

Såsom redan anförts avsåg kyrkomötets framställning enbart en försöksverksamhet rörande den allmänna gudstjänsten, och förslaget har utarbetats och remissbehandlats med denna utgångspunkt. Det i motionen nr 44 framförda yrkandet om försöksverksamhet beträffande förrättningar m. m. innebär väckandet av en helt ny fråga. Inom utskottet har i och för sig starka sympatier yppats för en försöksverksamhet även beträffande förrättningsritualen. Förutsättningarna för en sådan försöksverksamhet är emellertid helt andra än för den med Kungl. Maj:ts skrivelse avsedda. Medan församlingens inställning är av central betydelse då det gäller avvikelser från ordningen för den allmänna gudstjänsten synes det beträffande förrättningarna finnas särskild anledning att taga hänsyn till dem som begärt exempelvis dop, vigsel eller jordfästning. Ramen för verksamheten bör måhända bestäm-

mas på ett annat sätt än efter antalet församlingar, och det kan icke utan vidare överväganden anses stå klart om en försöksverksamhet eller en handboksändring med alternativa ritual är att föredraga.

Med hänsyn till vad nu anförts synes det ej möjligt att på nu föreliggande utredning taga ställning till det i motionen nr 44 framställda yrkandet om en utvidgning av försöksverksamheten. Då den i Kungl. Maj:ts skrivelse föreslagna försöksverksamheten måste bedömas som angelägen bör det ej komma i fråga att fördröja den föreslagna lagens ikraftträdande genom att begära en omarbetning för att tillgodose syftet med motionen nr 44. Det kan enligt utskottets mening förväntas, att den av departementschefen omnämnda handbokskommittén under sitt arbete kommer att uppmärksamma de i motionen upptagna problemen. I den mån deras lösning finnes erfordra ny lagstiftning bör det ankomma på kommittén att göra framställning om de åtgärder som kan finnas påkallade.

Utskottet vill i detta sammanhang påpeka, att förbudet mot avvikelser från gudstjänstordningen i 2 kap. 14 § kyrkolagen måhända ej täcker även förrättningsritualen men att enhetlighet även beträffande »de kristliga ceremonier» i allmänhet anbefalles i 1 kap. 7 § kyrkolagen och även annorstädes i särskilda bestämmelser.

Utskottet delar departementschefens uppfattning att försöksverksamhet ej bör få förekomma i församling, vars kyrkoråd motsätter sig det. Med hänsyn till pastors särskilda ansvar för gudstjänsten inom församlingen har inom utskottet anförts, att även kyrkoherden — på sätt domkapitlet i Visby förordat — borde tillerkännas formell vetorätt. För denna ståndpunkt kan i och för sig goda skäl anföras, och utskottet finner icke den motivering som 1958 års utredning kyrka—stat anført i allo övertygande. Emellertid finner utskottet med hänsyn till att beslutanderätten i fråga om försöksverksamhetens anordnande lagts hos domkapitlet, att frågan om formell vetorätt saknar praktisk betydelse. Det synes nämligen utslutet, att domkapitlet skulle tvinga någon präst att mot hans bestridande delta i försöksverksamheten. Utskottet anser därför att kyrkomötet ej bör motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, varvid utskottet dock understryker, att principen om pastors ansvar för gudstjänsten ej får rubbas.

Beträffande motionerna nr 4, 45 och 47 finner utskottet, med hänsyn till att handbokskommitténs arbete just påbörjats och till att den planerade försöksverksamhetens resultat bör tillgodogöras, att framställningar från kyrkomötet till Kungl. Maj:t om ändringar i gudstjänstordningen nu ej kan anses motiverade.

Mot förslaget i skrivelsen att ärenden om godkännande av kyrkobyggnad må delegeras finnes enligt utskottets mening ingen anledning till erinran.

Med hänsyn till vad sålunda anförts hemställer utskottet,

A. att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla, att kyrkomötet godkänner de i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 2 framlagda förslagen till

1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,

2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad;

B. samt att motionerna nr 4, 44, 45 och 47 icke måtte föranleda någon kyrkomötets åtgärd.

Stockholm den 13 september 1968

På kyrkolagsutskottets vägnar:

NILS RAPPE

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet har närvarit:

herr Rappe, herrar Elving, David Svenungsson, Gustaf Adolf Danell, Magnusson, Kalm, Strandberg, Olof Emil Karlsson, Lagerberg, Linnell, Klason, Löfgren, Bälter och fru Österlind.

Reservation

av herrar *Elving, David Svenungsson, Gustaf Adolf Danell och Strandberg*, vilka ansett

att det stycke i utskottets utlåtande som börjar »Utskottet delar departementschefens uppfattning att försöksverksamhet ej bör få förekomma . . .» och slutar » . . . att principen om pastors ansvar för gudstjänsten ej får rubbas» bort ha följande lydelse:

Beredningsutskottet vid 1963 års kyrkomöte förutsatte, att försöksverksamhet i en församling icke skulle komma till stånd mot kyrkorådets, pastors och kyrkomusikers mening. En sådan ordning överensstämmer f. ö. med vad som föreskrives i kungl. cirkulär den 9 september 1964 ang. ett alternativ till koralbokens melodier, nämligen att de nya melodierna alternativt må brukas, »då präst, kyrkomusiker och kyrkoråd äro därom ense». Det nu föreliggande lagförslaget inskränker sig till att såsom villkor föreskriva kyrkorådets samtycke, vilket dock får lämnas först efter samråd med församlingens präster och kyrkomusiker.

Enligt gällande rätt i vår kyrka tillkommer det pastor att för gudstjänständamål förfoga över församlingens kyrka och att bära ansvar för gudstjänstens utgestaltung, varvid han självfallet har att ställa sig till efterrättelse kyrkohandboken och övriga bestämmelser, som reglerar gudstjänstlivet. Medverkan i en försöksverksamhet av nu avsett slag med dess tillfälliga och provisoriska karaktär och med ritual, som icke stadfästs i den ordning, som gäller för kyrkohandboken och beträffande vilkas användbarhet skilda meningar kan råda, kan inte rimligen jämföras med förpliktelsen att underkasta sig kyrkohandbokens föreskrifter. Genom

stadgandet om kyrkorådets samtycke har f. ö. synen på försöksverksamhetens karaktär av i lagstadgad ordning av behörig myndighet föreskrivna avvikelser genombrutits; konsekvensen hade i så fall krävt, att domkapitlet ensamt tillagts beslutanderätten och att kyrkoråd, pastor och kyrkomusiker endast ägt yttranderätt.

I och för sig är det — inte minst med hänsyn till försöksverksamhetens speciella karaktär — befogat, att en församling inte mot sin önskan påtvingas en sådan verksamhet och att kyrkorådet såsom företrädare för församlingens vilja skall lämna medgivande till verksamheten. Men vid sådant förhållande gör hänsynen till gällande rätt rörande pastors tjänsteplikt på gudstjänstlivets område kravet på också hans samtycke oeftergivligt. Starka skäl talar för att samma rätt jämväl borde tillkomma kyrkomusiker, men dessa skäl har icke samma principiella tyngd, och med hänsyn till önskvärdheten av smidigast möjliga förfarande och den föreslagna lagstiftningens starkt begränsade giltighetstid torde man kunna nöja sig med en föreskrift att kyrkoråd och kyrkoherde skall samråda med denne. Motsvarande krav på samråd bör gälla med övriga präster i församlingen. Man torde kunna förutsätta, att försöksverksamhet i allmänhet inte kommer till stånd utan att det föreligger enighet därom mellan samtliga berörda parter;

samt att utskottet bort hemställa,

A. *att* kyrkomötet måtte, med förmälan att det i skrivelsen upptagna förslaget till lag om försöksverksamhet etc. icke kunnat oförändrat antagas av kyrkomötet, till Kungl. Maj:t anmäla att kyrkomötet för sin del antager följande förslag till lydelse av 3 § andra stycket i den föreslagna lagen:

Försöksverksamhet får anordnas endast om kyrkorådet och kyrkoherden i församlingen medger det. Fråga om sådant medgivande avgöres efter samråd med församlingens övriga präster och dess kyrkomusiker; samt

att kyrkomötet måtte anmäla, att det i övrigt godkänner de till Kungl. Maj:ts skrivelse fogade lagförslagen;

B. *samt att* motionerna nr 4, 44, 45 och 47 icke måtte föranle-
da någon kyrkomötets åtgärd.

Utdrag av protokollet över utbildningsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Halland, i statsrådet på Stockholms slott den 11 oktober 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GUSTAFSSON, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Chefen för utbildningsdepartementet, statsrådet Palme, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter kyrkomötets skrivelse den 27 september 1968, nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse till kyrkomötet den 28 juni 1968, nr 2, med förslag till

- 1) lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten,
- 2) lag med vissa bestämmelser om godkännande av kyrkobyggnad.

Föredraganden upplyser, att kyrkomötet för sin del godkänt lagförslagen, och hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslagen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Margit Edström
